

"Bir millət, iki dövlət"

Ulu Öndər Heydər Əliyevin müdrikliyi, uğurlu dövlətçilik siyasəti, idarəetmə məharəti, eyni zamanda doğru və düşünülmüş xarici siyasəti onu dünyada uzaqgörən siyasi xadim, dövlət başçısı kimi tanıdıb. Yürütdüyü siyasətin nəticəsidir ki, müxtəlif dünya liderləri onun şəxsiyyətinə böyük ehtiram və hörmət bəsləyiblər.

Qardaşlığa, strateji müttəfiqliyə yüksələn münasibətlərin əsasını qoyan uzaqgörən siyasi xadim

Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldiyi gündən xarici siyasətində Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinə xüsusi önəm verirdi. Azərbaycanın müstəqilliyini ilk tanıyan ölkə, qardaş Türkiyə ilə əlaqələr Heydər Əliyevin hakimiyyəti dövründə yeni mərhələyə qədəm qoydu. İki ölkə arasında əməkdaşlıq genişlənməyə başladı. Bu əməkdaşlığın, əlaqələrin bünövrəsinin möhkəm qoyulduğu isə hazırda iki ölkənin strateji müttəfiqliyə yüksələn münasibətlərindən də bəllidir.

Heydər Əliyev ümumilikdə türk dövlətlərinin yaxınlığının, əlaqələrinin möhkəm olmasının və türk birliyinin inkişaf etməsinin tərəfdarı idi və bunu çıxışlarında daim vurğulayırdı.

Türkiyə ilə əlaqələrə böyük əhəmiyyət verən Ümummilli Lider tez-tez qardaş ölkəyə səfərlər edir və müəyyən məsələlərin həllində müzakirələr aparırdı. Türkiyənin sabiq liderləri Turqut Özal, Süleyman Dəmirəl, Əhməd Sezərlə əlaqələri səmimi münasibətə, dostluğa çevrilmişdi.

Azərbaycanla Türkiyəni bağlayan "Ümid" körpüsü

Elə bu münasibətlərin sayəsində 1992-ci il martın 24-də Ankarada Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Türkiyə Cümhuriyyəti arasında əməkdaşlıq protokolu imzalandı. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Naxçıvanı, beləliklə, Azərbaycanı Türkiyə ilə bağlayan Araz çayı üzərində Sədərək-Dilucu körpüsünün tikintisinə başlandı.

Təməli 1991-ci il oktyabrın 29-da qoyulan körpü 1992-ci il mayın 28-də Müstəqillik Günündə (əvvəlki Respublika Günü - red) Heydər Əliyev və o vaxt Türkiyənin Baş naziri olan Süleyman Dəmirəlin iştirakı ilə təntənəli surətdə açıldı. Açılış mərasimində çıxış edən Ulu Öndər demişdi: "Araz çayının o sahilində, bu sahilində dost, qardaş kimi yaşamışıq. Ancaq 70 ildir ki, bir-birimizlə görüşmək üçün, əlaqə saxlamaq üçün həsrət çəkmişik. 70 il biz bu günü həsrətlə gözləmişik. İndi isə bizim bu arzularımız, bizim bu diləklərimiz həyata keçibdir. Naxçıvan ilə, Azərbaycan ilə Türkiyəni bağlayan nəhəng bir körpü tikilibdir".

Süleyman Dəmirəl də çıxışında Azərbaycan-Türkiyə birliyindən danışırdı: "Azərbaycan özünün ədalətli mübarizəsində tək deyildir. Biz dünyanın Azərbaycan haqqında həqiqətləri bilməsi üçün özümüzdən asılı olan hər şeyi edirik və edəcəyik. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, Türkiyə həmişə Azərbaycanla birlikdə olmuşdur və olacaq. Bu kədəri və sevinci birlikdə bölüşəcəyik. Bu körpü sadəcə Türkiyə və Azərbaycan deyil, iki ayrı dünyanı, Avropayla Asiyani, Avropayla Qafqazları - hamısını bir-birinə bağlayacaq. Məhz onu dəyərli edən də budur".

Heydər Əliyev ilə Süleyman Dəmirəl arasında dostluğa söykənən möhkəm bağlar olmuşdu. Çətin tarixi dövrdə bu birlik onların gücünü daha da artırıb. Dostluq münasibətləri Heydər Əliyevin Süleyman Dəmirəle ünvanladığı məktublarda da

hiss olunurdu. Ulu Öndər S.Dəmirəlin doğum günü münasibətilə "Çankaya" köşkündə keçirilən görüşdə də iştirak etmişdi.

"Türkiyə Respublikasının Prezidenti, Azərbaycan xalqının əziz dostu, qardaşı, mənim şəxsi dostum, qardaşım Süleyman Dəmirəl! Bu gün Azərbaycan Respublikasının böyük nümayəndə heyəti buraya, iqamətgahınıza Sizin doğum gününüzü təbrik etmək üçün gəlmişdir. Bizim hamımız buraya böyük sevgi, məhəbbət, hörmət hissi ilə gəlmişik.

...Əziz qardaşım, əziz dostum, mən sizi doğum gününüz, yubileyiniz münasibətilə Azərbaycan xalqı adından, Azərbaycan Respublikası adından, şəxsən öz adımdan səmimi-qəlbədən təbrik edirəm, sizə cansağlığı, uzun ömür, səadət və xoşbəxtlik arzulayıram. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, hələ bundan sonra da bir çox illər siz Türkiyə Cümhuriyyətinə etibarlı rəhbərlik edəcəksiniz, onun gələcək sükançısı olacaqsınız, təkcə Türkiyənin yox, türk dünyasının, türk dövlətlərinin bir-birinə daha yaxın olması üçün böyük xidmətlər göstərəcəksiniz. Şübhə etmirəm ki, Azərbaycan Respublikasına, xalqına indiyədək göstərdiyiniz qayğı və diqqət bundan sonra da davam edəcəkdir. Siz həmişə Azərbaycan ilə bir yerdə olmusunuz, bundan sonra da bir yerdə olacağınız biz tam əminik. Sizi bir daha ürəkdən təbrik edirəm, sizə cansağlığı, xoşbəxtlik arzulayıram".

Göründüyü kimi, Heydər Əliyevin çıxışından bu münasibətlərin səmimiyyəti açıq-aydın sezilir. Bu ənənələri, dostluğu isə hazırda İlham Əliyev və Rəcəb Tayyib Ərdoğan davam etdirib möhkəmləndirir. Ənənələrə sadıq qalan dövlət başçıları Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərini ən yüksək zirvəyə qaldırıblar.

Ulu Öndərin Türkiyəyə səfərləri

Heydər Əliyev Azərbaycan Prezidenti kimi Türkiyəyə 3 rəsmi, 2 qeyri-rəsmi, 15 işgüzar səfər edib.

Ulu Öndərin Türkiyəyə ilk rəsmi səfəri 1994-cü il fevralın 8-dən 11-dək davam edib və bu səfər ikitərəfli əlaqələrin inkişafına təkan verib. Səfər çərçivəsində Türkiyə Prezidenti, Baş nazir və parlamentin rəhbəri ilə görüşən Heydər Əliyev Böyük Millət Məclisində çıxış edərək iki ölkənin əlaqələri və bu əlaqələrin genişlənməsi istiqamətlərindən danışdı. Səfər çərçivəsində əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında protokol, elmi, texniki, mədəni və iqtisadi sahələrdə, siyasi məsləhətləşmələr barədə saziş, dostluq və hərtərəfli əməkdaşlığın inkişafı barədə müqavilə və digər mühüm sənədlər imzalanıb.

Heydər Əliyevin 5-8 may 1997-ci il tarixdə ikinci rəsmi səfəri zamanı keçirdiyi görüşlər, apardığı danışıqlar nəticəsində imzalanmış sənədlər, strateji əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi haqqında müqavilə ilə Türkiyə-Azərbaycan dostluğu və qardaşlıq əlaqələri yeni mərhələyə daxil olub.

12-17 mart 2001-ci ildə Türkiyəyə növbəti rəsmi səfərdə iki döv-

lət arasında münasibətlərin son vəziyyəti və inkişaf perspektivləri müzakirə olunub. Səfər zamanı imzalanan vergilər, maliyyə, Azərbaycan təbii qazının Türkiyəyə nəql edilməsinə dair saziş və digər sənədlər əməkdaşlıq siyasətinin davam etdirilməsinə şərait yaradıb.

İki ölkə arasında inkişaf etmiş əlaqələr, dövlət başçılarının səmimi, dostluğa, qardaşlığa söykənən münasibətlərinin nəticəsi olaraq Heydər Əliyev 1997-ci ildə Türkiyənin ən yüksək mükafatı "Dövlət nişanı", 1999-cu ildə isə "Atatürk Beynəlxalq Sülh Mükafatı"na layiq görülüb, Türkiyənin müxtəlif media qurumları tərəfindən dəfələrlə "İlin adamı" seçilib.

Müttəfiqlik səviyyəsinə yüksələn əlaqələrin banisi

Heydər Əliyev 1994-cü il oktyabrın 19-da Türk Dövlətləri Başçıları 2-ci Zirvə Toplantısının açılışında çıxışı zamanı demişdir: "...Ötən iki il müddətində bizim dövlətlərimiz, mən xüsusən Azərbaycan haqqında demək istəyirəm, Türkiyə Cümhuriyyəti ilə əlaqələri çox sürətlə inkişaf etdiriblər. Bu dövrdə bu iki ölkə - Türkiyə ilə Azərbaycan arasında olan əlaqələr, mən deyə bilərəm ki, çox böyük sürətlə inkişaf etdirilir. Azərbaycan üç il müstəqil dövlət kimi yaşadığı bir dövrdə biz Türkiyənin daim hörmətini, ehtiramını hiss etmişik".

Heydər Əliyevin Türkiyənin milli bayramı münasibətilə Süleyman Dəmirəle ünvanladığı məktubunda isə yazılmışdır: "Sizi və bütün dost Türkiyə xalqını Azərbaycan xalqı adından və şəxsən öz adımdan səmimi-qəlbədən təbrik edirəm. Zati-aliləri, azərbaycanlıların qəlbində Türkiyənin xüsusi yeri var. Əminəm ki, ölkələrimiz arasında dostluq və sıx əməkdaşlıq əlaqələri xalqlarımızın tərəqqisi işinə xidmət edəcək, onların hər ikisi üçün faydalı olacaqdır"...

Uzaqgörən siyasətçinin düşündüyü, dediyi kimi də oldu. Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri 2021-ci il 15 iyun tarixli "Şuşa Bəyannaməsi" ilə müttəfiqlik səviyyəsinə yüksəldi.

Heydər Əliyevin "Bir millət, iki dövlət" tezisini tarixboyu bir-birinin yanında olan türk millətinin bir-birinə qardaş, dost münasibəti, zamanın gərddindən doğan bütün çətin proseslərdə möhkəm birliyi doğurdu. Elə bu sözlərin tam gerçəkliyinin 44 günlük Vətən müharibəsində də şahidi olduq. İlk gündən Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan, dövlət rəsmiləri, xalq Azərbaycanın haqq savaşında yanında olduqlarını və daim olacaqlarını bildirdilər. Bu, bir daha Türkiyə Cümhuriyyətinin öz qurucusu Mustafa Kamal Atatürkün "Azərbaycanın sevinci sevincimiz, kədəri kədərimizdir!" ifadəsinə sadiqliyini göstərdi. Dünyaya Azərbaycan-Türkiyə birliyini, iki ölkə əlaqələrinin yalnız siyasi müstəvidə olmadığını, əsasən tarixi köklərə əsaslandığını, səmimi qardaşlıq münasibətlərinin söykəndiyini sübut etdi.

Əsmər QARDAŞXANOVA,
"Azərbaycan"